

СЕЛИМСКИ, Людвиг

(Катовице, Полша – Велико Търново, България)

ЗА ПРОИЗХОДА НА 60 ФАМИЛНИ ИМЕНА

On the Origin of 60 Surnames

The paper deals with the origin and semantics of 60 surnames. All of them are derived from 13 common nouns and 13 first names of Turkish, Romanian, Bulgarian, Russian and Greek origin. We focus our attention on some sound changes causing the great number of different variants of identical names and on some incorrect explanations in the previous studies.

Keywords: surname, first name, common noun, sound change

С трудовете на Стефан Илчев (1969) и на Николай Ковачев (1995) изучаването на българската антропонимия беше издигнато на нов етап. По-нататъшната работа в тази научна област се свежда главно до издирване и изучаване на нов материал, не обхванат в споменатите трудове, до уточняване на разпространението на имената и поставянето им в определена връзка с обществената среда, в която са се появили и функционират, с особеностите на диалекта/езика, традициите, обичаите, културата и вероизповеданието в тази среда. При това, естествено, не се изключва възможността и за някои частични или по-съществени поправки на обясненията относно произхода и първоначалното значение на отделни ономастични единици.

От такъв характер е задачата на този принос. Тук се анализират откъм произход и значение: 37 фамилни имена, които не са били проучвани досега; 11 фамилни имена, които у Илчев са оставени без опит тълкуване; 12 фамилни имена, които тук получават алтернативни обяснения – надявам се – по-приемливи от предложените у Илчев.

Понеже се отнася за единици от различен езиков произход и от различни семантични области, изложението следва по азбучен ред, макар че някои вариантни форми се оказват по този начин отделени една от друга.

* * *

1. **Акълев**, Янтра (ГО), Илчев (1969: 45) не обяснява. Тази изоставена вече – липсваща в „КА” – фамилия е с дейотация – вм. *Якълев, което е от тур. ЛИ *Якъл*, вариант на *Якуб* / *Якуп* (Тахир 2004: 128). Срв. *Якубов* (Илчев 1969: 569).

2. **Ананошев**, липсващо у Илчев. Ковачев не отбелязва ЛИ **Анано-щ(и)*. По данни от „КА” то е от 1923 г., с 8 появи на ЮЗ (Пд 2, См 6). Ареалът показва, че за основател на рода може да се счита учителят от Левочево (См) Никола Стоянов *Анагности*. При освещаването на построената през 1836 г. черква в селото, като 15-годишно момче той направил добро впечатление на гръцкия владика, който го провъзгласил за *анагности* (иподякон = черковен помощник), в изговора на съселяните му *Ананощю*, което дало начало на фамилията *Ананощювци* (Барбов и др. 1993: 73–74). Това прозвище е от грц. ἀναγνώστης ‘читател, четец’, чието фрикативно γ не се долавя от българина, а **ст** се субституира в говора с *щ*. То е идентично с отбелязаното у Илчев (1969: 48) ЛИ *Анаг-нòсти* (Ш), „вече изчезнало”, липсващо у Ковачев, както и обосноваването от него ФИ *Анагностов*, което по данни от „КА” повече не се среща.

3. **Ангеров** [gè], липсващо у Илчев, е от 1921 г., с 6 появи: 3 на СИ (Гб, Рз, Тщ), 3 на ЮЗ (Пд 2, Сфг). Ковачев не отбелязва ЛИ *Ангер. Относно произхода му срв. рум. ФИ *Angheru*, което се тълкува чрез нарицателното *hăngheraș*, считано „умалит. от *hengher*” (Iordan 1983: 31), вариант на *hinghêr* ‘1. кучкар. 2. живодер’ (Р.-б. р.), ‘лице в екарисаж, което се занимава с ловене и убиване на скитащи кучета’ (DLRM 361), „контаминирано с *înger* ‘ангел’”, обосноваващо ФИ *Angerești* и МИ *Angherești* (Constantinescu 1963: 12; срв. Ionescu 1975: 40–41).

4. **Анджеров** [джè], липсващо у Илчев, по данни от „КА” от 1910 г., е отбелязано 19 пъти на ЮЗ: См. Базира се на арумънско нарицателно, за което срв. рум. *înger* ‘ангел’, с ротацизъм (*l* > *r*) от грц. ἄγγελος, което обосновава фам. *Angerești*, от Олтения (Constantinescu 1963: 12; срв. Ionescu 1975: 40–41; Cioranescu 431).

5. **Анжеров** [жѐ], от 1925 г., с 18 появи на ЮЗ (См 17, Сфг), е с опростено *дж* (> *ж*) от *Анджеров* (вж. 4).

6. **Арехов** [рѐ], липсващо у Илчев и в „КА”, се среща в Айдемир (Сс): Андрей Тодоров *Арехов*, р. 1879, Ана Зеновеева *Арехова*, р. 1887. То съответства най-точно на рус. ФИ *Арефов*, от ЛИ *Арѣф*, *Арѣфа*, от грц. *Арѣѳа* (Унбегаун 1989: 44). Съответстващото укр. *Арѣфа*, *Арѣфій*, *Орѣфа*, *Орѣфій* се извежда от грц. ЛИ *Aretē*, от нарицат. *aretē* ‘доброта, честност’, но крайната съгласна *ф* на основата говори в полза на друго тълкуване – „от араб. *charatha* ‘обработвам земята, ора – орач’” (Трийняк 2005: 274, s. v. *Орѣфа* и пр.). Субституцията на *х* с *ф* е настанала на диалектна почва на руските старообрядци в Айдемир (старо Татарица), които се заселват тук през XVIII в. (Селимски 2009). Бълг. *Арѐтов*, Пд, Илчев (1969: 52) обосновава с ЛИ *Арѐт*, „име на календарски светия, гр. Аретос от ареті ‘младост’”.

7. **Баджеров**, Брацигово, Илчев поставя редом до прякора *Баджера*, Юнаците (Пз), но без коментар, като прибавя и варианта *Баджоров* (Гб). За произхода му срв. рум. ФИ *Bageru*, „от *abager* ‘производител или продавач на аба’” (Jordan 1983: 43). То, следователно, е идентично с ФИ *Абажѐр*, *Абажѐров*, изведено правилно от рум. *abager* ‘абаджия’ (Илчев 1969: 41). Изоставянето на началното *а*- може да е на румънска морфологична почва (тълкувано като **a Bageru* < **a[l lui Bageru]*) или на българска – като фонетично явление (афереза). Акцентуацията *Баджеров* у Илчев е произволна – трябва да е *Баджѐров*.

8. **Боруджиев** (както и *Буруджиев*, вж. 19), Добри дял (ГО), Мъглен (Айт), Илчев извежда „от диал. *буруджия* ‘тръбач’; вж. *Буруджов*”, а последното – „от тур. *borucu* ‘тръбач’” (Илчев 1969: 85, 94). По данни от „КА” *Боруджиев* е от 1902 г., с 85 появи: 58 на ЮИ (Бс 16, Кж, СтЗ 37, Яб 4), 7 на СИ (ВТ, Гб 6), 2 на СЗ (Лч 2), 18 на ЮЗ (Пд 8, Сфг 7, Сф 3). Трябва да се има пред вид и друго значение на обосноваващото прозвище *Боруджия*, известно в Смолянско, срв.: „Боруджията умее да кастрира (бордисва) животни, затова му сложили този прякор” (Барбов и др. 1993: 31). Очевидно, поне при част от случаите трябва да се отнася за контаминация или смесване на две различни основи – *боруджия* ‘тръбач’, от тур. *borucu*, и *бурджия* (*// боруджия*) ‘кастрировач’, от тур. *bircu* (от глагола *burmak* ‘1. извивам, извъртам, превивам. 2. кастрирам’), от

което е и ФИ *Бурджиев* (и *Бурджийски*), разгледано другаде (Селимски 2009). Относно значението срв. *бурма* ‘скопен овен или кон’, от тур. диал. *birta* ‘скопен овен’, както и бълг. *превит* (*овен*) ‘скопен (овен)’ (БЕР 1: 91).

9. **Брахимбашев**, от 1924 г., отбелязано 64 пъти на ЮЗ (См), се обосновава от турско *Брахимбаши, чиято втора съставка *баши* означава ‘главатар’ (от тур. *baş* ‘глава; главен’), а относно първата му част срв. *Брахимов* (вж. 12).

10. **Брахимбашов**, от 1929 г., отбелязано 9 пъти на ЮЗ (См), е като *Брахимбашев* (вж. 9), с непрегласен облик на суфикса.

11. **Брахимбеев**, от 1908 г., с 4 появи на ЮЗ (См), е подобно на *Брахимбашев* (вж. 9), с втора съставка *бей*.

12. **Брахимов**, от 1902 г., е отбелязано 38 пъти: 1 на ЮИ (Хс), 37 на ЮЗ (См). То се обосновава от тур. ЛИ *Брахим*, което е вм. *Ибрахим* – с афреза на началната гласна *и*- на българска езикова почва, както при географското *Стамбул* – народно, срещу книжовното *Истамбул*.

13. **Брахимовски**, от 1917 г., с 18 появи на ЮЗ (См), е с наст. *-ски* от родовото прозвище *Брахимовци*, обосновавано от тур. ЛИ *Брахим*, срв. *Брахимов* (вж. 12).

14. **Брахомбашов**, 1924 г., с 5 появи (4 на ЮИ: Хс, 1 на ЮЗ: См), се обосновава от тур. *Брахомбаши(џ), за което срв. *Брахимбашев* (вж. 9) и *Брахомов* (вж. 15).

15. **Брахомов** [хò], от 1915 г., отбелязано 57 пъти на ЮЗ (См), се обосновава от тур. ЛИ *Брахòм, с афреза на началната гласна *и*- от *Ибрахòм, за което срв. *Ибрахомов* (вж. 24).

16. **Буджаклиев** [лй], по данни от „КА” от 1908 г., отбелязано 2 пъти на СИ (Сс), е от прозвище според локална принадлежност или местопроизход, с тур. суф. *-лия* от МИ *Буджàк*, както – на турски и татарски – се нарича областта в южната част на Бесарабия, обитавана от български изселници от XVIII в. За значението срв. *Буджàшки*, извеждано направо „от тур. *bısak* ‘ъгъл, кът’” (Илчев 1969: 91), вместо от тур. собствено географско *Bısak* (= Бесарабия). Бълг. *Буджаклиев* съответства на рум. ФИ *Vigeacliu*, *Vigeacliu*, от *bugeac* ‘ъгъл в южната част на Бесарабия, където били заселени татари’ (Jordan 1983: 84).

17. **Буджаков** [джà], според „КА” е от 1911 г., отбелязано 46 пъти: 38 на СИ (Дч), 2 на СЗ (Вц, Лч), 6 на ЮЗ (Сфг). То, вероятно, е резултат от побългаряване с помощта на суф. -ов на готовото рум. ФИ *Bugeac*, настъпило в езикова среда, където последното не се схваща като относително прилагателно от собствено географско название, каквото е всъщност. Относно произхода му срв. *Буджаклиев* (вж. 17).

18. **Буджашки** [джà], Гурково, Рашково (Бот), Осенов лак (Сво), е извеждано „от тур. *bisak* ‘ъгъл, кът’” (Илчев 1969: 91). То е от 1905 г., с 20 появи: 2 на ЮИ (Хс), 13 на СЗ (Вц 2, Пл 11), 5 на ЮЗ (Сфг 3, Сф 2). Обяснението на Илчев, макар, в основни линии – като етимологичен анализ – правилно, е недостатъчно. Изходното тур. *bisak* не е нарицателно: *Буджак* е название на географски обект – т. нар. *Онгъл* (стб. -жгъл), т. е. ‘ъгъл’. То е земеписен тип название, заето и в румънски: *Bugeac* „топоним на известната търговидна област, старинното *Onglos*. Рядко и като лично име *Bugeac*” (Constantinescu 1963: 220). Рум. ФИ *Bugeac*, от *bugeac* ‘ъгъл в южната част на Бесарабия, където били заселени татари’ (Jordan 1983: 84), се „превежда” на български *Буджашки*, както е и интересувашото ни фамилно име. В тази област заедно с татарите живеят и българи – бежанци от няколко руско-турски войни. Част от тези бесарабски българи се завръща след Освобождението, а някои от тях се идентифицират пред българските административни власти според предишната си локална принадлежност или местопроизход като *Буджашки*. Срв. *Буджаклиев* (вж. 16), *Буджакков* (вж. 17).

19. **Буруджиев**, по данни от „КА” от 1898 г., е отбелязано 66 пъти: 9 на ЮИ (Бс 8, Яб), 40 на СИ (Вн 11, ВТ 27, Гб 2), 8 на СЗ (Пл), 9 на ЮЗ (Сфг). Възможно е да се отнася за формация с редукция (*бо- > бу-) вм. *Боруджиев*, „от тур. *boğucu* ‘тръбач’” (вж. 8). Но би могло да бъде и от диал. *буруджия* (вм. *бурджия*) ‘кастрировач’, от тур. *bircsi*, от *birтак* ‘1. извивам, извъртам, превивам. 2. кастрирам’, както при *Боруджиев*. Вмъкването на *у (*бур- > буру-) се дължи на неправилно смесване с *Боруджиев* (8).

20. **Горчилов** [чì], Кукуш, Тополовград, Брегово (Вд), Белоградчик, Илчев (1969: 139) мотивира чрез ЛИ *Горчил*, нелокализирано, според него „от Горч(о) + ил”, каквото у Ковачев липсва. По данни от „КА” е от 1902 г., а всички 38 появи се отнасят за ЮЗ (Сфг). За арумънския му

характер срв. рум. ЛИ *Gorciľă*, с наст. -*ilă* от основа *Gorce, Gorcea, Gorciu*, с афереза и суф. -*cea* от *Grigorie* (Constantinescu 1963: 71–72).

21. **Еверов** [вѐ], от 1914 г., с 2 появи на СИ (Ш), е с преглас (*я > е) от *Яверов* (вж. 57).

22. **Елдърв** [дѣ], според „КА” от 1908 г., е с 15 появи: 4 на ЮИ (Яб), 1 на СЗ (Пл), 10 на ЮЗ (Пд 5, Сфг 5). Липсва у Илчев, а Ковачев не отбелязва ЛИ *Елдър. Основава се на тур. ЛИ *Ildir / Ълдър*, тълкувано като ‘блясък, сияние’ (Тахир 2004: 126). Началното е- е с разширено учленение в м. *и-*, с което, покрай *ѣ*, се субституира тур. *и*.

23. **Еролов** [рò], от 1939 г., е с 3 появи: 1 на ЮИ (Бс), 2 на СИ (Рз, Сс). ЛИ *Ерол*, от 1927 г., с 27 появи (3 на ЮИ, 12 на СИ, 4 на ЮЗ, 7 на СЗ), е извеждано „от англ. *Erroll*; *Ep(o)* + -*ол*; хърв. *Erol*” (Ковачев 1995: 215). Макед. *Ерол* и хърв. *Erol, Errol* също е извеждано от англ. *Errol*, според Станковска (1992: 117) с неизвестно потекло и значение, а според Šimundić (1988: 106) от ирски език. Това име в България се носи от турци, а се тълкува като ‘честен и достоен; който държи на думата си’ (Тахир 2004: 61). Предполагам, че тъкмо тур. *Erol* (> *Ерол*) е залегнало в основата на ФИ *Еролов*.

24. **Ибрахомов**, от 1928 г., се среща 3 пъти на ЮЗ: См. То се обосновава от разпространеното не само сред етничните турци, но и сред българомохамедани ЛИ *Ибрахѐм*, диалектно *Ибрахѐм* (а по-точно: *Ибрахѐм*), с характерната за някои родопски говори – смолянския и отчасти чепинския (Стойков 1993: 204) – промяна на акцентираната гласна *ѣ* от различен произход в широко *о* (*ѐ*). На тази промяна е подложена и субституцията на тур. *и*, както в диалектните – от Каменица (Велинградско) – *салгѐн*, *санѐр*, *сѣрѐк*, *чадѐр* (Пухалев и др. 2008: 169, 176, 185), в м. съответни *салгѐн* и пр., заети от турски (*salgın* и т. н.). За изходна форма на смолянското *Ибрахѐм* ще трябва да е послужила турската диалектна фонетична форма *Ибрахѐм / *Ibrahim – с характерната за турския език вокална хармония (*a – и > a – *ѐ*).

25. **Килюмов** [лѐ], от 1903 г., с 3 появи на ЮЗ (Бл, Пз, Сфг), е с делабиализация (*кѐю- > *ки-*) в м. *Кюлюмов* (вж. 28).

26. **Кюлумов** [лѐ], Ярлово (Сам), Ресен (Македония), Илчев (1969: 293) не тълкува. По данни от „КА” е от 1898 г., отбелязано 88 пъти: 1 на ЮИ (Кж), 87 на ЮЗ (Кд, Пк 41, Сфг 34, Сф 11). То е в м. *Кюлюмов*

(вж. 28), с депалатализация на *л'* (> *л*), както в диалектните (Г. и Д. Василица, Ихт) *кюлѹм* и *килѹм* ‘кирка, копач’ (БЕР 3: 250). Срв. идентичното с него макед. ФИ *Кулумов*, от пр. *Ќулум*, от *ќулум*, заето от тур. *külüink* ‘малък топуз’ (РПМ 2: 623).

27. **Кюлумски**, от 1913 г., отбелязано 13 пъти на ЮЗ (Бл, Кд 3, Пк 2, Сфг 7), е с наст. -ски от родово прозвище *Кюлуми(те)*, от същия произход, както *Кюлумов* (вж. 26).

28. **Кюлумов**, Ксанти, 1917, Илчев (1969: 293) счита „разновидност на *Кюлумов*”, което не тълкува. То е от 1896 г., отбелязано 173 пъти: 3 на ЮИ (СтЗ), 31 на СИ (Рз 8, Тщ, Ш 22), 139 на ЮЗ (Бл 5, Пз 60, Пд 26, См 2, Сфг 45, Сф). Базира се на прозвище от диал. *кюлюм, получено – чрез депалатализация на (*л'* > *л*) и делабиализация (**кю-* > *ки-*), както диал. *кюлѹм*, *килѹм* ‘кирка, копач’ (Г. и Д. Василица, Ихт), „чрез тур. *külüink* също от пер.-тур. *külüink* също” (БЕР 3: 250). Извеждането от омонимното диал. *кюлюм* ‘килим’ (БЕР 3: 250) е по-малко вероятно.

29. **Кячев**, от 1910 г., отбелязано 6 пъти на ЮЗ (Бл), у Илчев липсва, а Ковачев не помества ЛИ *Кячо. Обосноваващо е умалителното *Кячо*, получено при алегро изговор или при детско съкращение на *Кириячо* (< *Кириякчо*), както се съди по идентификацията в Левочево: *Киро (Кячо) Кирияков*, един от коларите участвали в строителство на път в Левочево (Барбов и др. 1993: 192).

30. **Платов** [*лâ*], Илчев (1969: 399) обосновава с недокументирано ЛИ ***Плато**, от „лат. Plato = Платон”, у Ковачев също непотвърдено. То е от 1908 г., с 19 появи на ЮЗ: Бл, Сфг 18. Въпреки известното несъответствие по хронология, предполагам, че – поне отчасти – то е идентично с рус. ФИ *Плáтов*, спадащо към фамилиите „от названия на тъкани, дрехи, шапки, обувки”, често от чужд произход, или „възхождащи към староруски, предимно източни, и нови, западноевропейски термини” (Унбегаун 1989: 155). За бягство от СССР и заселване в Стара Загора през 1924 г. на „белогвардееца граф Валерий Георгиевич **Платов**, потомък на атаман Платов”, за женитбата му „за нашенката Катя Тончева” и за раждането в 1938 г. на сина им Кристиян **Платов** вж. в-к „Седмичен труд” (бр. 29, 19 юли 2006, с. 31).

31. **Раканов** [kà], Пещера, Илчев (1969: 419) не тълкува. От 1914 г., отбелязано 33 пъти (12 на ЮИ: Бс 11, Сл; 2 на СИ: Вн; 19 на ЮЗ: Бл, Пз 8, Пд 4, Сфг 6), то е с хиперкоректно *a* вм. *ъ* от *Ръканов* (вж. 39).

32. **Риладжиев** [rì], Пъново (Ивайл), Илчев (1969: 425) извежда неправилно „от диал. **риладжия* ‘рилски жител’; срв. *Балканджия*”. То е от 1895 г., с 10 появи на ЮИ: СтЗ 6, Хс 4. Обосновава се от прозвище според професия/занаят, за което срв. диал. *риладжия* ‘гъдулар’ (Железино, Ивайл), с наст. *-джия* от *рила* ‘цигулка; гъдулка’, което е с метатеза (*л – р > р – л*) от *лйра* (БЕР 6: 256).

33. **Ристемов** [mè], Перушица, Илчев не тълкува. От 1913 г., то е отбелязано 123 пъти: 6 на ЮИ (СтЗ), 1 на СИ (Дч), 3 на СЗ (Лч, Пл 2), 122 на ЮЗ (Бл 32, Кд, Пз 53, Пд 25, См), 1 Чужб. Мотивирано е от ЛИ **Ристèm*, от тур. ЛИ *Рюстем* / *Rüstem*, с гласна *и* в началната сричка, получена чрез делабиализация от тур. *йй*, както в диал. *килоти* вм. *кюлоти*, тълкувано – неправилно (БЕР 2: 364) – като „далечна регресивна асимилация *ю – и > и – и*”. Срв. *Рюстемов* (вж. 40).

34. **Ростемов** [mè], от 1944 г., с 3 появи (2 на СИ: Вн; 1 на ЮЗ: Пд), без обосноваващо ЛИ **Ростем*, с хиперкоректно *о* (< **у*) вм. *Рустемов* (вж. 35).

35. **Рустемов** [tè], липсващо у Илчев, по данни от „КА” е от 1913 г., отбелязано 79 пъти: 5 на ЮИ (СтЗ), 14 на СИ (ВТ, Рз 2, Рс 3, Сс, Дч 2, Ш 5), 19 на СЗ (Вд 2, Вц 8, Лч 6, Мт 3), 41 на ЮЗ (Бл 2, Кд, Пк, Пд 16, См 8, Сфг 12, Сф). В основата му е залегнало ЛИ *Рустèm*, липсващо у Ковачев, но споменато у Илчев при анализа на ЛИ *Христèm*, според него „навярно кръстоска от Христен и циганско Рустем” (Илчев 1969: 522), а всъщност сродно с жен. *Рустèма* (Разлива, Бот), счетено от автора за „разновидност на Рустина”, а изтълкувано като „видоизменение на Христена” (Илчев 1969: 433). Според мене в основата на ФИ *Рустемов* е залегнало тур. ЛИ **Рустèm*, което е с депалатализация (**рю-* [p’y-] > *ру-*) от *Рюстèm* / *Rüstem*, тълкувано като ‘символ на сила и смелост’ (Тахир 2004: 95–96). Срв. *Рюстемов* (вж. 40).

36. **Рустемски**, от 1920 г., 2 пъти на СЗ (Лч), е с наст. *-ски* вм. *Рустемов* (вж. 35).

37. **Рустенов**, липсващо у Илчев, е от 1931 г., отбелязано 6 пъти (2 на СЗ: Вц, Мт; 4 на ЮЗ: Пк, Сфг 3). В основата му е залегнало ЛИ

Рустен, отбелязано единично (в 1941 г.) само у Ковачев (1995: 445), при жен. *Рустѐна*, от 1918 г., с общо 2 появи (на ЮЗ и в чужбина), според автора образувано [по контаминация] „от *Рѹса* и *Тѐна*”. Всъщност мотивиращото *Рустѐн* е вариант – с изгласно -н вм. -м – на тур. ЛИ *Рустѐм*, обосноваващо и *Рустемов* (вж. 35), *Рустемски* (вж. 36).

38. **Рустямов**, от 1947 г., отбелязано 5 пъти (2 на ЮИ: Бс; 3 на СИ: ВТ, Рз 2), се обосновава също от ЛИ *Рустем*, както и *Рустемов* (вж. 35), но с характерното за турците по-широко учленяване на акцентираното *ѐ*, субституирано като *’а*: *Рустя.м*.

39. **Ръканов** [kà], Пещера, Илчев (1969: 434) обосновава с нелокализирано ЛИ *Ръкàн*, „от Рък(о) + ан”, а *Ръко* извежда „от *ръкà* – пожелателно име: да има майсторска ръка или да бъде отмяна на баща си”. То липсва в „КА”, където е представено чрез хиперкоректния му вариант *Раканов* (вж. 31). Мотивира се от арумънско/влашко прозвище, за което срв. рум. ФИ *Răcan(u)*, от *răcàn* ‘(пренебреж.) новобранец’ (Jordan 1983: 388), считано за контаминация от *recrut* ‘новобранец’ и *rătan / rîtan* ‘дебелак, селяндур’ (DLRM 691; за други обяснения вж. Cioranescu 684).

40. **Рюстемов**, от 1898 г., е отбелязано 531 пъти: 108 на ЮИ (Бс 9, Кж 80, Сл 6, СтЗ 9, Хс 4), 344 на СИ (Вн 35, ВТ 10, Рз 44, Рс 114, Сс 13, Дч 23, Тщ 58, Ш 47), 20 на СЗ (Пл 20), 56 на ЮЗ (Бл 5, Пз, Пд 48, Сфг 2), 3 Чужб. В основата му е залегнало тур. ЛИ *Рюстем / Rüstem*, тълкувано като ‘символ на сила и смелост’ (Тахир 2004: 95–96).

41. **Рюстенов**, от 1914 г., с 3 появи – 2 на СИ (Вн, ВТ), 1 на СЗ – се мотивира от ЛИ **Рюстен*, с промяна на изгласното *-м (> -н) вм. *Рюстѐм*, срв. *Рюстемов* (вж. 40).

42. **Рюстямов**, от 1933 г., отбелязано 16 пъти на СИ 16 (Рз 5, Рс 9, Ш 2), е с широк изговор на тур. *е* като *я* вм. *Рюстемов* (вж. 40).

43. **Самаринов**, Кд (гроб) Илчев (1969: 438) не тълкува, а у Заимов и Ковачев липсва ЛИ **Самарин*. По данни от „КА” е от 1910 г., с 29 появи на ЮЗ: Кд. Обосновава се от рум. ЛИ *Samarin*, получено чрез регресивна асимилация от по-старо *Sumarin*, от лат. *sanctus Marinus* (Constantinescu 1963: 102–103; Ionescu 1975: 203).

44. **Стретенов**, от 1950 г., с 3 появи на СИ (Вн), липсва у Илчев. Обосновава се от ЛИ **Стретен*, което не е отбелязано у Заимов и Ковачев, но е диалектен вариант – с вмъкнато *т* (**ср* > *сmp*) – на

Сретенов, мотивирано от ЛИ *Сретѐн*, „от диал. *срѐтен* ‘честит, щастлив’” (Илчев 1969: 461; Заимов 1988: 204; Ковачев 1995: 482).

45. **Стретинов**, Рс, Илчев (1969: 468) не тълкува. Тази по-рядко срещана формация (с предполагаем акцент: *Стритѐнов*), липсваща в „КА”, е вариант – с редуцирано *e (> *и*) – на *Стрѐтенов* (вж. 44). Срв. сродното, по-рядко *Обритѐинов*, срещано покрай много по-честото *Обрѐтенов*. Обуславящото тази редукция предвижване на ударението от суфикса (*Срет-ѐн-ов*) върху корена (*Срѐт-ен-ов*) представлява изравняване по сродното *Обрѐт-ен-ов* (> *Обрѐтинов*), от една страна, както и по сродните *несрѐта*, *несрѐтен*, *несрѐтник*, от друга, особено като се има предвид, че залегналото в основата му ЛИ *Сретѐн* не е в състояние да поддържа старата акцентуация *Сретѐнов*, понеже то, както паралелното *Сретѐни* и жен. *Сретѐна*, е на изчезване (срв. статистическите данни у Ковачев 1995: 482).

46. **Христомов** [тѐ], Мт, се обосновава от ЛИ *Хриستم*, според Илчев (1969: 522) „навярно кръстоска от Христен и циганско Рустем”. ЛИ *Хриستم липсва у Ковачев, който отбелязва жен. *Христема*, от 1909 г., с 8 появи (4 на СИ), а обяснява като кръстосване на „*Христа* и *Ема*” (Ковачев 1995: 548). ФИ *Христомов* е от 1900 г., отбелязано 103 пъти: 24 на ЮИ (Сл 22, Хс 2), 17 на СИ (Вн, ВТ 9, Рс 2, Тщ 3, Ш 2), 13 на СЗ (Лч 2, Пл 11), 49 на ЮЗ (Бл 8, Пз 5, Пд 28, См, Сфг 7). То е с хиперкоректно начално *х-* (вм. *Ристемов*, вж. 33) или с делабиализация (*ри-* < **рю-*) вм. *Хрюстомов* (вж. 49), в чиято основа е залегнало срещаното у мюсюлмани ЛИ *Рюстем* / *Rüstem*, тълкувано като ‘символ на сила и смелост’ (Тахир 2004: 95–96).

47. **Христямов**, от 1904 г., е отбелязано 73 пъти: 1 на ЮИ (СтЗ), 1 на СИ (Ш), 71 на ЮЗ (Пз 13, Пд 58). То е с делабиализция (**рю-* > *ри-*) от *Хрюстямов* (вж. 51).

48. **Хрустямова** (за жена), единично (1957 г.), на СИ (Ш), е с депалатализация (**рю-* [р’у-] > *ру-*) вм. *Хрюстямов* (вж. 51).

49. **Хрюстомов**, от 1906 г., е отбелязано 189 пъти: 31 на ЮИ (Бс 3, Кж 5, Сл 23), 148 на СИ (Вн 7, Рз 10, Тщ 104, Ш 27), 2 на СЗ (Лч), 8 на ЮЗ (Пд). В Рз го носят турци, като Ахмед М. Х., Сабиха Р. Х. и др. То е с хиперкоректно *х-* вм. *Рюстемов* (вж. 40).

50. **Хрюстенова** (за жена), единично (1938 г.), на ЮЗ (Пд), е с хиперкоректно *х-* от *Рюстенов* (вж. 41).

51. **Хрюстямов**, от 1907 г., отбелязано 6 пъти на СИ (Ш), е с широк изговор на тур. *е* като *я* вм. *Хрюстемов* (вж. 49).

52. **Чакоров**, от 1940 г., с 3 появи на ЮЗ (Бл, Сфг 2), е от прозвище според външен вид, на базата на диалектното (родопско) *чакòр*. Срв. родово прозвище в Левочево (См) *Чакòрци* – срещу ФИ *Чакòров* (Барбов и др. 1993: 240, 244), подведено под общобългарския звуков облик на обосноваващото „диал. *чакòр* ‘светлосив, със светлосиви очи’ (тур. *çakır*)” (Илчев 1969: 534).

53. **Четинев** [*mì*], от 1929 г., с 23 появи на ЮЗ (См), е с прегласен облик на суфикса *-ов* вм. *Четинов* (вж. 54).

54. **Четинев** [*Чètìнов*], Батак, 1917, Карл, Пд, е извеждано неуверено „от *четина* (?)” (Илчев 1969: 541). По данни от „КА” е от 1894 г., отбелязано 145 пъти: 28 на ЮИ (Кж 23, Хс 5), 43 на СИ (Вн 5, ВТ 7, Гб 2, Рз 12, Рс 17), 1 на СЗ (Лч), 73 на ЮЗ (Пз 14, Пд 52, См, Сфг 6). В основата му е залегнало тур. ЛИ *Четин* / *Çetin*, тълкувано като ‘здрав, силен, упорит’ (Тахир 2004: 122), срв. и нарицат. тур. *çetin ceviz* ‘костелив орех’, *çetin taş* ‘твърд камък’. Срв. *Читинов* (вж. 56).

55. **Чипчиев**, без локализация, Илчев счита „навярно вм. *Чифчиев*”. По данни от „КА” от 1909 г., с 10 появи на ЮЗ (См), то е от прозвище на базата на тур. *çörçü* ‘събирач на смет, чистач и метач на улици, боклукчия’.

56. **Читинов** [*mì*], от 1900 г., се среща 17 пъти: 12 на ЮИ (Бс, Хс 8, Яб 3), 2 на СЗ (Лч), 3 на ЮЗ (Пд, Сфг 2). То е с редукция на **e* (> *и*) вм. *Четинов* (вж. 53).

57. **Яверов** [ви], Дуп, 1917, Перник, Илчев (1969: 568) не тълкува. По данни от „КА” е от 1900 г., с 25 появи: 21 на ЮЗ (Кд 20, Пз), 2 на СЗ (Пл), 2 на СИ (Вн, Рс). Базира се на прозвище според служба *явèр(ин)* ‘помощник, адютант’ (ПРОДД 586), от тур. *yaver* ‘помощник; воен. адютант’ (от персийски), от което е и ФИ *Еверов* (вж. 21).

58. **Ялдърова** (за жена), от 1921 г., с 2 появи на ЮИ (СтЗ, Яб), се обосновава от тур. ЛИ *Ildır* / *Ълдър*, тълкувано като ‘блясък, сияние’ (Тахир 2004: 126). Началното *я-* е с прејотация и обнижена артикулация на турската гласна *ı*, която обикновено се субституира с бълг. *ъ*. Срв. по-често срещания (в същия район) вариант *Елдърров* (вж. 22).

59. **Яхников**, Пелишат (Пл), Илчев (1969: 572) не тълкува. От 1924 г., с 3 появи (1 на СЗ: Пл, 2 на ЮЗ: Пд), то е с опростяване на **ий* (> *и*) вм. *Яхнийков* (вж. 60).

60. **Яхнийкова** (за жена), единично (1932 г.) на СЗ (Пл), е от прозвище според предпочитано ястие, направо от основата *яхнийка*, а по значение – както по-често срещаното *Яхнаджиев*, „от пер.-тур. уаһнаси ‘който готви или обича яхния’ (?)” (Илчев 1969: 572).

* * *

Разгледаните **60 фамилии** (от **26** основи) образуват няколко групи според езиковия си произход: турски (43), румънски (8), български (6), руски (2), гръцки (1).

Лични имена са залегнали в основите на **13** фамилии (в **39** варианта):

6 турски (в 30 вар.): *Акънев*, *Ибрахомов* (и 7 вар. / произв.: *Брахимов*, *Брахимовски*, *Брахомов*; *Брахимбашев*, *Брахимбашов*, *Брахомбашов*; *Брахимбеев*), *Еролов*, *Рюстемов* (и 14 вар./произв.: *Ристемов*, *Ростемов*, *Рустемов*, *Рустемски*, *Рустенов*, *Рустямов*, *Рюстенов*, *Рюстямов*, *Христемов*, *Христямов*, *Хрустямова*, *Хрюстемов*, *Хрюстенова*, *Хрюстямов*), *Четинов* (и *Четинев*), *Ялдъров*- (и *Елдъров*);

3 румънски (в 4 вар.): *Анджеров* (и *Анжеров*), *Горчилов*, *Самаринов*);

2 български (в 3 вар.): *Стретенов* (и *Стретинов*), *Кячев*;

1 руско: *Арехов*;

1 гръцко: *Ананоцев*.

Нарицателни имена се откриват в основите на други **13** фамилии (в **21** вар.):

7 турски (в 13 вар.): *Боруджиев*, *Буруджиев*, *Буджаков* (и 2 произв.: *Буджакчиев*, *Буджашки*), *Кюлюмов* (и 3 вар. / произв.: *Килюмов*, *Кюлумов*, *Кюлумски*), *Чакоров*, *Чипчиев* и *Яверов* / *Еверов*;

3 румънски (в 4 вар.): *Анджеров*, *Баджеров*, *Ръканов* (и *Раканов*);

2 български (в 3 вар.): *Риладжиев* и *Яхнийков* (и *Яхников*);

1 руско: *Платов*.

Значителното числено преобладаване на турските изходни основи – 13 (в 43 варианта) – се дължи на обстоятелството, че за анализ са привлечени имена, които в предишните публикации са оставени без

обяснение, или са тълкувани по неприемлив начин, както и имена, които не са били обект на подобен анализ, а – според мене – не спадат към най-лесните за обяснение. Така, турски по произход са 6 фамилии, които Илчев отбелязва, но не обяснява (*Акънев, Кюлумов, Рустемов, Яверов*), или тълкува по неприемлив начин (*Четинов, Чипчиев*). Най-голям брой варианти показват фамилиите, които се основават на имената *Ибрахим* (8) и *Рюстем* (15). При *Ибрахим* имаме, от една страна, разширяване на основата с приложенията *баи* и *бей*, а от друга – с промени в звуковия състав: афереиза на началната гласна (*Ибрахим* > *Брахим*) и диалектно (смолянско-чепинско) застъпване на акцентирано *ъ с *о* (*ò*): *Ибрахом* (*Ибрахòм*), от диал. тур. *Ibrahim (< *Ibrahim*). При *Рюстем* се наблюдават редица промени на звукове – фонетични, като: депалатализация (*рю-* > *ру-*), делабиализация (тур. *rû-* > бълг. *ри-* // *рю-*), разширяване на гласната под ударение (*е* > *я*: *Рюстемов* > *Рюстямов*), промяна на изгласно -*м* в -*н* на мотивиращото име (както в *Рюстемов* > *Рюстенов*) – и нефонетични, поради свръхстарателност, на която се дължи появата на *Ростемов* (вм. *Рустемов*) и най-вече – на редица форми с начално *х-* (*рю-* > *хрю-*), без да се изключва при това известна фалшива асоциация с имена, започващи с *христ-*.

За отбелязване сред промените при домашни формации е редуцията на широките неакцентирани гласни и вмъкването на *т* в консонантната група *ср* (*ср* > *стр*), поради които у Илчев е оставено без тълкуване ФИ *Стретинов*, от ЛИ *Сретен*.

Грешките при коригираните обяснения се дължат на:

тълкуване с помощта на българския език, пренебрегващо между-езиковата омонимия: *Ръканов*, уж „от *ръка*” – а идентично с рум. *Răcan* / *Răcani*, от *răcăn* ‘новобранец’; *Четинов*, уж домашно, „от *четина* (?)” – а всъщност от тур. ЛИ *Çetin*;

частично съзвучие на 2 различни чужди основи: *Чипчиев* (от *çörçî* ‘чистач’, а не от *çiftçi* ‘земделец’).

Примери като *Кячев*, от ЛИ *Кячо, липсващо у Ковачев, съкратено от *Кирычо* (< *Кирыкчо*), показват колко важно е анализът на имената да се поставя в тясна връзка с историята и съвременното състояние на селището, в което се употребява.

Библиография

- Барбов и др. 1993:** Барбов, Ст., М. Манолова, Ив. Ставракев. Левочево – селище от древността. Историческа част. Пловдив.
- БЕР 1–6–:** Български етимологичен речник. БАН, София 1971–2002–.
- Займов 1988:** Займов, Й. 1988. Български именник. БАН, София, 312 с.
- Илчев 1969:** Илчев, Ст. Речник на личните и фамилни имена у българите. БАН, София. 627 с.
- „КА”** = База данни от компютърен архив-картотека на фамилните имена у българите през XX век в Центъра за българска ономастика „Професор Николай Ковачев” при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” във Велико Търново.
- Ковачев 1995:** Ковачев, Н. Честотно-etimологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия. Изд. ПИК, Велико Търново, 620 с.
- Р.-б. р.** = Румънско-български речник. Съст. Ив. Пенаков и др., БАН, София.
- РПМ 1–2:** Речник на презимията кај македонците. Ред. Т. Стаматоски. Скопје. Том I: А – Љ, 1994; Том II: М–Ш, 2001.
- ПРОДД:** Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. Под ред. на Ст. Илчев. БАН, София 1974. 606 с.
- Селимски 2009:** Селимски, Л. За някои фонетични особености на имената на руските староверци в България. // *Cyryl i Metody w duchowym dziedzictwie Słowian. Materiały III i IV konferencji Cyrylometodiańskiej w Białej Podlaskiej*. Red. P. Sotirow. Wyd. Podlaskiej Fundacji Wspierania Talentów. Biała Podlaska, c. 115–127.
- Станковска 1992:** Станковска, Љ. Речник на личните имиња кај македонците, Скопје, 478 с.
- Стойков 1993:** Стойков, Ст. Българска диалектология. Ред. М. Сл. Младенов. София.
- Трійняк 2005:** *Трійняк*, І. І. Словник українських імен. Вид. „Довіра”, Київ, 510 с.
- Унбегаун 1989:** Унбегаун, Б.-О. Русские фамилии. Перевод с английского. Общая редакция и послесловие Б. А. Успенского. Изд. гр. „Прогресс” – „Универс”: Москва. 441 с. (Изд. 2: 1995, 447 с).
- Церковний календар 2007 рік.** Видання Перемисько-Новосанчівській єпархії.
- Cioranescu** = Cioranescu A. 1958–1960, *Dizionario etimologico romano*. Laguna.
- Constantinescu 1963:** Constantinescu, N. A. *Dicționar onomastic românesc*, București: Editura Academiei RPR. 469 с.
- DLRM** = *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei RPR. 1958. 961 с.
- Ionescu 1975:** Ionescu, C. Mică enciclopedie onomastică. București: Editura enciclopedică română. 332 с.
- Iordan 1983:** Iordan I. *Dicționar al numelor de familie românești*. Editura Științifică și Enciclopedică, București. 502 с.
- Šimundić 1988:** Šimundić, M. *Rječnik osobnih imena*, Zagreb, 571 с.

Съкращения

Айт	Айтос(ко)	Пл	Плевен
Бл	Благоевград(ско)	Рз	Разград
Бот	Ботевград(ско)	Рс	Русе
Бс	Бургас	Сам	Самоков
Вд	Видин	Сво	Своге
Вн	Варна	СЗ	северозапад
ВТ	Велико Търново	СИ	североизток
Вц	Враца	Сл	Сливен
Гб	Габрово	См	Смолян
ГО	Горна Оряховица	Сс	Силистра
Дуп	Дупница	СтЗ	Стара Загора
Дч	Добрич	Сф	София окръг
Ихт	Ихтиман	Сфг	София град
Кд	Кюстендил	Тщ	Търговище
Кж	Кърджали	ФИ	фамилно име
ЛИ	лично име	Хс	Хасково
Лч	Ловеч	Ш	Шумен
Мт	Монтана	ЮЗ	югозапад
Пд	Пловдив	ЮИ	югоизток
Пз	Пазарджик	Яб	Ямбол
Пк	Перник		

Людвиг Петров Селимски, професор д.ф.н., ръководител на Секция за историческо и сравнително езикознание в Шльонския университет в Катовице. Занимава се с история на езикознанието, историческо и сравнително славянско и балканско езикознание, етимология, ономастика и словообразуване. Автор на: *Славянски езици*, София 1985; *Християнските имена у българските католици*, Katowice 1999; *Фамилни имена от Северозападна България. Влашки елемент*, Katowice 2006; *Етюди по българска антропонимия. Лични имена*, Велико Търново 2006; *Изследвания по българска антропонимия. Фамилни и лични имена и прозвища*, Велико Търново 2007; съавтор на *Български етимологичен речник* (т. 5, 1996; т. 6, 2002) и др.; selimski@wp.pl